

Od novina našeg priručnika naročito upada u oči za mnoge naše krajeve neobičajan pridjev: Gospodinov. U vezi s tim evo jedne želje i molbe: da bi kompetentni konačno rekli odlučujuću riječ s obzirom na naš naziv za tako u bibliji i liturgiji česti Kyrios-Dominus. Šteta da su se u svoje vrijeme neki suprotstavljali Dru Kniewaldu, kad je u svojem misalu imao Gospod. Taj se izraz razlikuje od ljudskog gospodina, bio je uobičajen u našim crkvama sa stsl. bogoslužjem, a »Blagovest« je jednom spomenula i ekumenski razlog: upotrebljavaju ga istočnjaci. Još bi se možda više puta moglo izraz Kyrios najbolje prevesti Gospodar kao što je to učinio na nebrojeno mjesta Dr Zuvic u svojem novom prijevodu misnih perikopa što ga je svojedobno stavio na raspolaganje prevodiocima misala. Kako zaista lijepo odgovara u 1. ant. ophoda na Svijećnicu: Gospodar života i smrti, iako lat. izvornik tu ima Dominus a ne Dominator. Ako se ostane samo kod »Gospodin« (naš priručnik ipak ima u 1. ant. kod dijeljenja grana na Cvjetnicu: Gospod), onda će logično trebati svi prihvatiti i pridjev: Gospodinov (naš priručnik ipak na str. 86, 17—18 i 149, 5 i 2 odozdo ima: Gospodnji), iako je lako uvidjeti da je to barem u naslovu arhaizam, naročito kad se stavi na kraju kao što naš priručnik uvijek naziva: Petak muke i smrti Gospodinove. Teško će se on tako svuda zvati a onda bi bilo bolje da ne stoji ni u suvremenoj knjizi.

Uz primjedbu da će inteligentan čitalac sam znati što će od ovoga ispraviti u tom priručniku ponavljam želju: neka svi ove opaske shvate dobronamjerno kako su i napisane, pa makar ništa ne koristile. A svima kojima dugujemo toliko očekivani »Obnovljeni obred svete sedmice« budimo zaista zahvalni.

O. MARTIN KIRIGIN OSB

KONCELEBRACIJA

povijesni pregled i pastoralne refleksije

Među pitanjima, koja su u našem stoljeću na poseban način zanimala pobornike liturgijskog pokreta, pitanje koncelebracije — barem kroz posljednjih dvadesetak godina — bilo je često na dnevnom redu. I kao što to biva za svaku novu stvar, i ovo je pitanje imalo svojih pobor-

nika i svojih protivnika. Globalno rečeno, poteškoće su postavljane više s teološke strane. Kod njih se, međutim, ovdje ne mislimo zaustavljati osim usput, jer su već riješene. Osim toga ovaj članak bi želio biti povijesno-pastoralne naravi, pa ovdje ne bi spadale. Nastojat ćemo, dakle, iznijeti u prvom dijelu povijesni pregled koncelebracije s nakanom, da u drugom dijelu bolje osvjetlimo njezino pastoralno značenje. A to je zapravo prva želja ovog članka.

I. Povijesni pregled¹

Odmah moramo naglasiti da koncelebracija nije nikakva novost u Crkvi. Ona nije ni obred koji se samo nekad prakticirao i koji je u naše vrijeme obnovljen. Praksa koncelebracije sačuvala je svoj kontinuitet, mada samo u rijetkim prigodama, sve do naših dana.

Povijesni dokumenti nam dopuštaju ići do 3. st., kada po prvi put nailazimo na spis, koji nam govori o koncelebraciji. Radi se o *Traditio apostolica*, dokumentu iz prvih decenija 3. st. U odlomku, u kojem pisac opisuje izbor i ređenje biskupa, govor je o zajedničkoj Misi zaređenog biskupa sa svećenicima koji prisustvuju ređenju: »Neka mu (biskupu) đakoni donesu darove i nek on postavlja ruke nad njima sa svim svećenicima (cum omni presbyterio) reče dajući hvale: Gospodin s vama.«² Iz navedenog je očito, da sv. Hipolit — najvjerojatniji autor ovog dokumenta — govori o zajedničkom sudjelovanju svećenikâ s biskupom u euharistijskoj žrtvi.³

Nešto kasnije od *Traditio apostolica*, otprilike polovicom 3. st., sirijski dokumenat *Didascalia apostolorum* govori o ulozi biskupa-gosta u Misi služenoj s biskupom mjesta i svećenicima. Dok se svećenici nalaze s obje strane biskupa, mjesni biskup moli visokog gosta da održi homiliju a zatim i euharistijsku pretvorbu. Ako biskup-gost ne bi htio ili se ustručavao, mjesni će ga biskup zamoliti, da pretvorbu reče barem nad vinom, dok bi on (biskup mjesta) izrekao posvetu nad kruhom. Sam po sebi ovaj tekst

¹ Citalac će naći ovo pitanje obrađeno kod poznatih stručnjaka, kao: L. Beauduin »La concélébration« u LMD 7 (1946); J. M. Hanssens »De concélébratione eucharistica« u Periodica 16 (1927); od grupe lit. stručnjaka u LMD 35 (1953); P. Journel, *La Concélébration*, Paris (Desclée), 1966.

² *La Tradition apostolique de st. Hippolyte* 2. Auflage, B. Botte, Münster W., 1963, str. 11.

³ Isp. B. Botte »Note historique sur la concélébration dans l'Eglise ancienne« u LMD 35 (1953), str. 10—11.

nije dovoljno jasan. Radi se, vjerovatno, o nekom regionalnom obredu, koji nam je poznat samo po ovom dokumentu. U svakom slučaju tekst nam daje znati da se radi o jednoj vrsti euharistijske koncelebracije.⁴

Moramo imati na umu da do 4. st. traje vrijeme improvizacije, tj. slobodno komponiranje kanona. Također treba znati da koncelebracija opisana u dva navedena dokumenta ne samo da još nije imala sve oznake koje danas ima,⁵ nego se zapaža da tek u 8. st. ona dobiva u bitnome onu formu, koju mi danas prakticiramo.

Značajno je spomenuti da se ovaj prvotni oblik koncelebracije zadržao u Istočnoj Crkvi, barem u nekim liturgijama, sve do 19. st. Tako ga susrećemo: u istočnoj Siriji, kod Kopta, Maronita, Bizantinaca.

Iz vremenskog razdoblja od 4—8. st. imamo mali broj dokumenata, koji nam izričito govore o koncelebraciji. Svejedno, imamo dosta jasnu sliku o njezinoj uporabi kroz to vrijeme. Spomenimo samo jedan dokument iz tog razdoblja. *Ordo Romanus I*, opisujući nam papinsku Misu služenu s podložnim biskupima i svećenicima kaže za kanon: »Surgit pontifex solus in canone.«⁶ Ovo je konac 7. st. i, kako vidimo, koncelebracija se još uvijek pokazuje u svom prvotnom obliku. *Traditio apostolica* i *Ordo Romanus I*, makar u vremenskom razmaku od gotovo četiri stoljeća, zadržase istu praksu: kanon je pridržan onome koji predsjeda.

Potrebno je ovdje naglasiti da je koncelebracija koja se do 8. st. često prakticirala, imala izvjesne pogodnosti. Poznato je, naime, da su katedralne crkve kroz čitavo ovo razdoblje igrale ulogu stacionalne liturgije. Prigode za stacionalne liturgije nisu bile rijetke, pa bi svećenici, ukoliko su pastoralni razlozi to dozvoljavali, sa svojim biskupom u te dane zajednički služili Misu. Živi osjećaj zajedničke molitve, osobito kad se radilo o Euharistijskoj žrtvi, bio je najdublji razlog ove prakse.

Svršetkom 8. st. se pojavljuje oblik koncelebracije, koji se suštinski i danas prakticira u Zapadnoj Crkvi: svi koncelebranti izgovaraju barem bitni dio kanona.

⁴ Isp. *ibid.*, str. 13—14.

⁵ I sama riječ »koncelebracija« se vrlo kasno (Sr. Vj.) počela upotrebljavati u smislu, koji joj mi danas dajemo.

⁶ *Les Ordines Romani du haut moyen-âge*, T. 2, M. Andrieu, Louvain 1948, str. 95.

Ipak sve u svemu ovo je razdoblje, kada koncelebracija ide prema dekadenci. Ona se sve rijede prakticira i u isto vrijeme sve više ritualizira. *Ordo Romanus 3*, koji nam svjedoči o zajedničkom recitiranju kanona, spominje ujedno da se Misa koncelebrirala u slijedeće dane: Uskrs, Duhovi, sv. Petar, Božić.⁷ Znamo da se još prakticirala u vezi izvjesnih obreda. Tako se u Lyon-u sačuvala do naših dana prigodom posvete ulja na Veliki četvrtak. Od 12. st. redovito se prakticirala kod biskupskog, a nešto kasnije i kod svećeničkog ređenja.

Pastoralni razlozi, kao i promjena duhovnosti, glavni su razlozi što se koncelebracija tako prorijedila. S jedne strane mnogo veći broj kršćanskih zajednica, s druge sve češći zahtjevi vjernika da im se služi Misa na izvjesnim mjestima (kapelicama), što je povezano uz stipendij postajalo sve češćom praksom.

Međutim, osim što je koncelebracija postajala sve rjeđa, ona je doživjela svoju dekadencu i konstantnim ritualiziranjem. Znamo npr. da su novozaređeni svećenici koncelebrirali klečeći i da im nije bilo dozvoljeno pričestiti se pod prilikom vina.

Kao što je prvotni oblik koncelebracije imao svojih pristaša kod Istočnjaka, tako je i ovaj, obično zvan zapadni, imao svojih sljedbenika. Među takve se osobito ubrajaju oni koji se sjediniše s Rimom. Nalazimo ih, međutim, i kod nesjedinjenih, kao npr.: kod Rusa, Rutena i Melkita.

Novo doba donijelo je i svoje zahtjeve, pa se i pitanje koncelebracije postavilo kao problem, kome se moralo dati novo rješenje. Sve brojniji sastanci svećenika, pojava raznovrsnih kongresa, veliki broj svećenika-redovnika u pojedinim samostanima i dr. tražili su rješenje ovog pitanja. Osim toga, liturgijskim pokretom sve više se naglašavao osjećaj zajednice, zasvjedočen u Evandjelju i s puno brige proživljavan u prvotnoj Crkvi. Upravo radi ovih razloga postavljao se npr. prigovor: zašto za vrijeme rada, kod obroka ili drugih čina sudjelovati zajedno, a za služenje Mise, koja je molitva zajednice par excellence, svaki na svoju stranu?

⁷ Ibid., str. 131.

Spomenute potrebe i osjećaj zajednice koji se sve više zapažao nisu odmah urodili plodom. Zapažalo se, međutim, živo zanimanje i neprestano traženje. Nekada se, nažalost, nalazilo i nespretna rješenja, kao npr. pojava sinhroniziranih i konventualnih Misa.⁸ Sve ovo je potaklo povjesničare liturgije da ispituju raniju praksu Crkve, a teologe da rješavaju pitanja teološke naravi. Problem je npr. bio: odrediti razliku između sakramentalne i ceremonijalne koncelebracije. Pitanje je rješeno posredovanjem samog Pija XII. U svom govoru kongresistima u Asizu (1956) on je izjavio: Koncelebranti moraju svaki posebno reći nad kruhom i vinom »Ovo je tijelo moje«, »Ovo je krv moja«. U protivnom slučaju njihova koncelebracija nije ništa drugo nego obična ceremonija.⁹ Time je papa zaključio raspravu teologa i odredio valjanost koncelebracije.

Međutim, želje mnogih još se nisu bile ostvarile. Njihove nade ispunio je *II Vatikanski koncil*. Eksperti su proučili problem s povijesne i teološke strane. Posao im nije bio odviše težak, jer su mnoga pitanja bila rješenja. Najvažnije je bilo dobiti odobrenje od koncilskih Otaca o prigodama u kojima se može koncelebrirati. Konačnom revizijom liturgijske Konstitucije i konačnim glasanjem dobilo se ono za čim se već dugo težilo. Tako nam danas Crkva daje mogućnost da euharistijskom koncelebracijom posvećujemo i stimuliramo naš zajednički rad.

II. Svećeničko jedinstvo u euharist. koncelebraciji

Proživljavanje jedinstva, što je upravo karakteristično za prvo kršćanstvo, ujedno je živa želja i bitna nota čitave liturgijske obnove. Ovo kopiranje prve Crkve, nitko međutim, neće nazvati arheologizmom, jer izvjesne vrednote moraju biti baština kršćana do konca vjekova. Evandjelje nam u ovome daje jasne direktive. Tema jedinstva je zapravo specifična nota i samog Evandjelja: »Oče, neka svi budu jedno, . . . kao što smo mi jedno« (Iv. 17, 21—22).

Dok s jedne strane Crkva s bolju promatra razdor i ratove među narodima, ona se s druge strane veseli i blagoslivlja želju za jedinstvom, pa i onda kada je susreće kod nevjernika. Kao i Krist, ona jednako želi »da čitav ljudski

⁸ Ovdje mislimo na onaj tip konventualnih Misa gdje bi svećenici bili obučeni u misno ruho i prisustvovali Misi kao obični vjernici.

⁹ AAS 48 (1956), str. 718.

rod sačinjava jedan Božji narod, da se sjedini u jedno Tijelo Kristovo, da gradi u jednom te istom hramu Duha Svetoga.«¹⁰

Vjerna Kristovu Evandjelju Crkva želi da se ova duboka potreba jedinstva još više očituje među vjernicima, da svi, dolazili oni s Istoka ili Zapada, pripadali jednoj ili drugoj rasi, ispovijedali pravoslavlje ili katolicizam, upravljaju Bogu molitve za ostvarenje Kristove oporuke: da svi budu jedno! (Iv. 17, 21).

Međutim, Crkva na osobit način želi da krepost jedinstva bude *oznaka njezina svećenstva*. »Po samom činu ređenja, koje ih uvodi u svećenički red, svećenici su intimno vezani po sakramentalnom bratstvu.«¹¹

Sama narav svećeničkog apostolata po sebi traži najbližu suradnju među svećenicima. Mada su poslovi koje često postavlja pastoralna služba različiti, cilj im je svima jedan. Sv. Pavao u više navrata razvija misao o popunjavanju međusobnih uloga, o potrebi jedinstva u različitosti službi.¹² U djelima II Vatikanskog sabora ovakve misli nalazimo također vrlo često. Tako npr. u Konstituciji o Crkvi: »Po samoj raznolikosti svi svjedoče o divnom jedinstvu koje vlada u Tjelu Kristovu: jer raznolikost milosti, službi i djelovanja uspješnije povezuje sinove Božje u jednu cijelinu.«¹³ Dakako, ovo Crkva u prvom redu primjenjuje na one, koje voli zvati »dispensatores mysteriorum Dei«. Zajednički rad propovijednika npr. pokazuje jednako dobre plodove kao i odgovorni rad kateheta; sastanci svećenika, pastoralne naravi, pridonose ne manje duhovnom obogaćenju nego li mjesečne rekolekcije. Naravno, kolektivni rad u pretjeranoj formi može se pokazati štetan, međutim, ovoj pogibelji se neće naći lijeka u izbjegavanju zajedničkog rada, nego radije u budnosti da takav rad ne zarobljava.

Već sâm zajednički rad na slavu Božju tjesno sjedinjuje s Njime. Ipak, vezu s Bogom ne ćemo prekinuti baš onda, kada se ona najlogičnije nameće: *u molitvi!* Praksa, nažalost, pokazuje da u ovome ponekad nismo logični. Često se događa, da svećenički sastanci ispune čitave dane, da zajedničkim raspravama nema kraja, dok npr., zajed-

10 Ad Gentes Vat. II., br. 7.

11 Presbyterorum ordinis, Vat. II., br. 7.

12 Isp. Kol. 2, 19; Kor. 12, 12.

13 Lumen Gentium, Vat. II., br. 32.

ničkoj molitvi nema mjesta. Misu odsluži svaki za sebe! Služena negdje ujutro rano, dok još nema navale, ili u vrijeme, kada se vjernici već razidoše, često i bez ministranta, Misa nije ništa drugo nego užurbano-privatna pobožnost. Ne smije se zaboraviti da je Misa po samoj svojoj naravi molitva zajednice. Zato, treba nastojati da »svaki put, kad obredi po svojoj naravi sačinjavaju jednu zajedničku službu . . . , u koliko je to moguće, (njezino zajedničko služenje) mora prevladati nad individualnim i quasi privatnim. Ovo na osobit način vrijedi za služenje Mise.«¹⁴ Upravo radi toga, koncelebracija se pokazuje kao »jedinствена proklamacija Evandjelja, a posveta Tijela Kristova u jedan glas, kao ostvarenje jedinstva koje je potrebno u vrijeme drugih službi.«¹⁵ Čini nam se, stoga, posve naravno da će svećenička koncelebracija biti najuspješnija posveta njihovu zajedničkom radu.

Po samoj naravi koncelebracije, kao i svakoga liturgijskog čina, hijerarhijska se struktura po sebi nameće. Ovu strukturu Crkva je uvijek poštivala i prakticirala, pa je normalno da je nalazimo naglašenu i u djelima Koncila: »Svi svećenici, u jedinstvu s biskupima, sudjeluju u jedinstvenom svećeništvu i u jedinstvenoj službi Kristovoj.«¹⁶ Stoga je biskup, koji po svom ređenju posjeduje puninu svećeništva, naravni predsjednik svakoga liturgijskog čina.

U ovom članku, međutim, računamo na one svećeničke sastanke i na redoviti život u redovničkim zajednicama, gdje biskup osim u posebnim slučajevima nije prisutan. U oba slučaja celebrans principalis je zamjenik biskupa. On u njegovo ime pozdravlja okupljenu zajednicu, izgovara predjedinčke molitve, blagosliva službenike oltara, puk i žrtvene darove. Koncelebranti okružuju svog predsjednika, izgovaraju s njime bitni dio kanona, pričešćuju se pod obje prilike, prema potrebi se angažiraju u službi riječi, kao i kod lomljenja i dijeljenja svetih prilika. U jednu riječ, svi sudjeluju na način koji odgovara njihovu rangu. Tako će najdostojnije izraziti svoju solidarnost u euharistijskoj koncelebraciji »koja najsretnije pokazuje svećeničko jedinstvo.«¹⁷ Na ovaj način, da se opet poslužimo djelima Kon-

14 Const. de sacra liturgia br. 27.

15 Emile Marcus, Concélébration et vie sacerdotale, u LMD 85 (1966), str. 192—193.

16 Presbyterorum ordinis, br. 17.

17 Const. de sacra liturgia, br. 57.

cila, »po euharistijskoj službi Gospodnjoj u pojedinim Crkvama Crkva Božja se izgrađuje i raste, a jedinstvo među njima (Crkvama) se očituje po koncelebraciji.«¹⁸

Koncelebracija, osim toga, izražava i zajedničko sudjelovanje u *obnavljanju kalvarijske žrtve*. Svećenici po svom redu, koji ih već sam po sebi povezuje u jedno, u euharistijskoj koncelebraciji žrtvuju jednu te istu žrtvu. Jednim glasom, jednom nakanom sudjeluju i obavljaju jedan sakramentalni čin. U koliko je to moguće, prikladnije je posvetiti jednu (po potrebi, veću) hostiju i jedan kalež. Ova simbolika, koju nalazimo i kod same Kristove večere, snažnije nam dočarava sudjelovanje u jednoj žrtvi i blagovanje od jednoga Kristova stola.

Sudjelovanje vjernika, pa i onoga malog broja, kad naše koncelebracije budu radnim danom, samo se po sebi nameće. Po svom »kraljevskom svećeništvu«, koje postižu krštenjem, i oni imaju pravo na plodove koje im koncelebracija može pružiti. Ona će im biti prigoda da kod svojih pastira promatraju stvarnu vezu jedinstva među njima samima i njih (pastira) sa svojim vjernicima. Odvijanje koncelebracije u jednoj zajednici, što ovdje želimo naglasiti, nije neka bolesna osjećajnost koja bi bila u modi. Jedinstvo, koje zahtijeva koncelebracija, jest ujedno suštinska struktura Crkve i čitavoga našeg spasenja. Spasenje po Kristu nije ništa drugo negoli složno ljudstvo koje kreće prema Bogu.

Završavajući ovaj članak želili bismo naglasiti da nam nipošto nije bila nakana umanjiti vrijednost pojedinačnih Misa. Svaka od njih predstavlja obnavljanje Kristove žrtve na križu. Zato, kadgod pastoralni razlozi ili osobno raspoloženje svećenika to traže, njezino pojedinačno služenje je ne samo preporučljivo, nego i jedino opravdano. Ali će upravo zato i koncelebracija biti ne samo opravdana, nego i preporučljiva u nekim slučajevima, npr. u onima o kojima je bio govor u ovom članku. Shvaćena u onom značenju, u kojem nam je preporučuje Koncil, ona će pomoći da naši svećenički sastanci i redovničke zajednice prodube i ostvare na savršeniji način svoje jedinstvo, da njihov zajednički rad u Kristovoj Crkvi svakom koncelebracijom ostvaruje Kristovu oporuku: *ut unum sint!* (Iv. 17, 21).

O. BERNARDIN ŠKUNCA, ofm — Pariz

18 Unitatis redintegratio Vat. II., br. 15.